

Doc. Dr. J. Kratochvíl:

MYRMEKOLOGICKÉ POZNÁMKY, 5.

Příspěvek k rozšíření vzácnějších a sporadických mravenců.

Tímto sdělením navazuji na své »*Myrmekologické poznámky, 3*«, v nichž jsem uveřejnil většinou nová stanoviště mravenců podle sběrů prof. F. Gregora, mých, Dr. Hoffra a Dr. Fleischera. V tomto sdělení podávám další dosud neznámá stanoviště vzácnějších a sporadických mravenců a to jednak podle sběrů mých přátel prof. F. Gregora, řed. J. Fialy a J. Mlatouška, jednak na podkladě svých sběrů v r. 1940. Doklady k těmto nálezům jsou uloženy v mé sbírce, která nyní tvoří součást hymenopterologických sbírek prof. F. Gregora, částečně však i ve sbírce J. Mlatouška.

Podávám tu zprávy jen o těch družích, které nejsou označeny v »*Prodromu našeho blanokřídlého hmyzu*« jako »*ubique*«. Jmenuji jen nálezy z těch lokalit, z nichž druhy nejsou dosud jmenovány ani v »*Prodromu*«, ani v mých »*Doplňcích*«. Některé z těchto nálezů jsou velmi významné, neboť jsou buď prvé v našich zemích, nebo jsou to druhy, které byly dosud u nás známy jen z jediné nebo jen velmi mála stanovišť.

***Ponera coarctata* (Latr.),**

byla r. 1940 nalezena několikrátě na teplejších stanovištích v okolí Kuřimi (leg. Kratochvíl). Gregor ji sbíral v okolí Dol. Kounic (1939).

***Ponera punctatissima* Roger**

žije skutečně velmi roztroušeně a velmi vzácně porůznu ve stř. Evropě. V našich zemích patří mezi mravence nejvzácnější, neboť dosud ho našel jen Soudek na Hádech u Brna. R. 1940 jsem našel v sesmykaném materiálu z travnaté stepi u Mohelna jedinou samicí; nález ten je tedy z našich zemí druhý.

***Myrmica (Neomyrma) rubida* (Latr.).**

K dosavadním známým nalezištím tohoto horského mravence, vyjmenovaným v »*Prodromu*« a »*Doplňcích*«, připisuji Gregorův nález na Trojačce z r. 1939.

***Myrmica (Myrmica) sulcinodis* Nyl.**

byla nalezena p. J. Fialou v okolí Brna, V této části Moravy byla dosud neznáma.

***Myrmica (Myrmica) rugulosa* Nyl.**

byla nalezena Gregorem v Bystřci u Brna (1939).
Časopis Č. Spol. Ent. XXXVIII.-1941 (15. V. 1941).

Myrmica (Myrmica) scabrinodis var. rugulosoides Forel.

Ke dvěma dosud známým a zapsaným nalezištím ze Slovenska je ještě připsati naleziště třetí, totiž Tuzovka, leg. Gregor 1938. Dělnice odtud pocházející mi laskavě přeuerčil kol. J. Sadil.

Myrmica (Myrmica) Schencki Emery

byla sbírána na těchto nových nalezištích: Bystre u Brna (Gregor 1939), Senohady (Matoušek 1940), a Květnice (Kratochvíl 1940).

Myrmica (Myrmica) deplanata moravica Soudek.

Na Moravě našel tohoto mravence poprvé Soudek na Pavlovských vrších; na mohelenské stepi ho našli V. Novák a J. Sadil, r. 1939 a r. 1940 jsem tam jeho výskyt několikrát potvrdil. K těmto dvěma nalezištím přistupuje třetí moravský nález, totiž nález Gregorův: v materiále z okolí Morkůvek (j. svahy Ždánického lesa) jsem našel 3 jedince této formy. Nálež ten je důležitý tím, že *M. depl. moravica* byla dosud zjištěna na 3 nalezištích, jichž podklad je vápenec, jednou na hadci. V okolí Morkůvek jsou třetí-horní břidlice a spraše.

Messor barbarus structor var. mutica (Nyl.).

K početným nalezištím tohoto mravence-hospodáře připisují ještě Dol. Kounice (Gregor 1939).

Anergates atratulus (Schenck).

Z Moravy je tento sociální cizopasník znám jen z jediného naleziště: Hády u Brna, kde jej zjistil Soudek. R. 1940 jsem našel jedinou samici v hnízdě mravence *Tetramorium ferox* na mohelenské rezervaci. Nálež ten je velmi významný, neboť je to druhý nálež na Moravě, a pokud mi známo, první nálež v hnízdě *T. ferox*. Dosud byl *Anergates* považován za sociálního cizopasníka mravence *T. coespitum*. Na mohelenské rezervaci je mravenec tento jistě velkou vzácností, neboť ho tam marně hledali všichni dosavadní myrmekologové (Soudek, Šilhavý, Záleský, Sadil a Novák). Za celé vegetační období 1940, ač jsem jeho výskytu věnoval zvláštní pozornost, jsem ho našel jen jednou.

Myrmecina graminicola (Latr.).

K četným známým nalezištím tohoto jinak řídkého mravence je připočísti ještě Dol. Kounice (Gregor, 1939).

Leptothorax (Leptothorax) Nylanderi (Nyl.)

je na Moravě dosti početně zastoupený mravenec. K dosud známým nalezištím připisují: Lednice (Gregor, 1938), Archlebov (Gre-

gor, 1939), Mutěnice (Gregor, 1939), Čermákovice (Gregor, 1939) a Jundrov (1939).

Leptothorax (Leptothorax) Nylanderii r. **parvulus** (Schenck)
našel Gregor u Lednice (1938), Medlánek u Brna (1939) a Bystree u Brna 1939. Dosud byl z Moravy hlášen je ze 2 míst.

Leptothorax (Leptothorax) interruptus (Schenck)

je znám z Moravy dosud jen z jediného stanoviště, totiž mohelenské rezervace, kde jej našel — podle Z á l e s k é h o »Pro-dromu« — Sadil. V materiále nasbíraným Gregorem jsem našel jednu dělnici, již mi přeural kol. V. Novák, chycenou u Medlánek u Brna (1939).

Leptothorax (Leptothorax) sordidulus Müller

je z Moravy znám dosud jen z jediného místa: Mohelno (V. Novák a J. Sadil). Naše sběry však ukazují, že je asi na Moravě hojnější. Na mohelenské rezervaci žije porůznu na kamenité stepi pod kameny a ve štěrbinách skal hlavně ve stínu borovic. Priorita jeho nálezu však patří Soudkovi nikoliv Záleskému. Soudek ho sbíral totiž u Náměště n. Osl. r. 1921; nezařadil ho však do své sbírky, nýbrž našel jsem ho v krabici se zásobním materiálem entomologickým, jehož bylo užíváno pro zoologická cvičení v zool. ústavě vys. školy zemědělské v Brně s etiketou S o u d k o v o u: »*Lept. affinis?*« Kromě toho sbíral tohoto mravence J. Fiala u Kovářové a Gregor v okolí Brna (1939), sám jsem ho našel se svou deerou Irenou i u Kuřimi (1940).

Leptothorax (Leptothorax) unifasciatus var. **Obenbergeri**
Sadil

je rovněž dosud z Moravy jmenován Novákem a Sadilem z mohelenské stepi. V materiále Fialově byly 2 neurčené ukázky tohoto pěkného mravence a to z Hádů u Brna (1929!) a Beskyd (asi okolí Nov. Hrozenkova, bez data sběru).

Stenammas Westwoodi Westw.

byla zjištěna i na Květnici u Tišnova a u Svinošic (Kratochvíl 1940).

Tetramorium ferox Ruzski.

Přítomnost tohoto pěkného mravence na mohelenské stepi po prvé zjistil Šilhavý, avšak našel, podobně jako později i Novák a Sadil, jen dělnice; jelikož ty nelze vždy bezpečně rozlišiti od příbuzných forem, zůstala otázka jeho výskytu na mohelenské stepi

přesně nevyřešena. Teprve r. 1940 se mi podařilo zastihnouti samice ve třech hnízdech, takže mohu potvrditi správnost nálezu Šilhavého. O bionomii tohoto druhu podám zprávu na jiném místě.

Strongylognathus testaceus (Schenck)

byl dosud sbírán jen v hnízdech druhu *Tetramorium coespitum*. Na mohelenské rezervaci se vyskytuje, ovšem velmi vzácně, v hnízdech všech tamních Tetramorií, totiž *T. coespitum*, *T. coesiptum* var. *fortis* a *T. ferox*. Pokud mi známo, nebyl tento sociální cizopasník dosud nalezen v hnízdě *T. ferox*, takže toto zjištění je pro vědu nové.

Strongylognathus Kratochvíli Šilhavý.

O tomto mravenci jsem podal podrobnou studii ve Věstníku čes. spol. zool. 1940. — Na mohelenské stepi jsem našel celkem 8 kolonií (1940).

Dolichoderus quadripunctatus (Linné).

K málu nálezům tohoto pěkného mravence připojuji ještě Dol. Kounice (Gregor, 1938), Mutěnice (Gregor, 1939), Senohady (Matoušek, 1940) a Jundrov u Brna (Gregor, 1939).

Dolichoderus quadripunctatus var. **Kratochvíli** V. Novák

je temná forma tohoto nápadného mravence, u níž bílé skvrny na zadečku jsou většinou zcela nebo z největší části neviditelné pouhým okem. Hruď a stopka je temnější až temná. V blízkosti mohelenské stepi na plotě »Papírny« nalezena jedna kolonie (Kratochvíl, 1940).

Tapinoma erraticum (Latr.)

byla sbírána Gregorem na těchto nových stanovištích: Mutěnice (1939), Kobyly (1938—39), Bosonohy (1939) a Čejč (1939).

Plagiolepis pygmaea (Latr.).

K známým nalezištím je přiřaditi ještě tato v literatuře nejménovaná: Čejč, Kobyly, Archlebov, Mutěnice, Bosonohy, Palackého vrch u Brna (vesměs leg. Gregor, 1938—39).

Camponotus (Tanaemyrmex) aethiops (Latr.).

Nová naleziště: Čejč (Gregor, 1939), Mutěnice (Gregor, 1939).

Camponotus (Tanaemyrmex) aethiops var. **marginata** (Latr.).

V materiálu nasbíraném prof. G. Gregorem jsem našel jednu

dělnici se zcela žlutými nohama a hrudí skoro temně hnědou tak, že připomíná na formu *silvaticus* (Kobylí, leg. Gregor, 1939).

Camponotus (Camponotus) vagus (Scop.)

byl doposud z Moravy znám jen z Chřibů a povodí řek v nejjižnější části Moravy. Prof. Gregor však zastihl 2 dělnice tohoto nápadného mravence v širším okolí Brna: Bosonohy (1939). Naleziště toto je nyní nejsevernější na Moravě a ve stř. Evropě vůbec.

Colobopsis truncata (Spinola).

Ke třem dosud známým nalezištím tohoto polymorfního mravence připisují čtvrté: Morkůvky (Gregor, 1939).

Lasius (Lasius) brunneus (Latr.)

Z Moravy známe dosud jen málo stanovišť. Jako dosud neznámá zapisují: Morkůvky (Gregor, 1939) a Ratiškovice (Gregor, 1939).

Lasius (Lasius) flavus var. **flavoides** For.

je přechodná forma mezi varietami *L. flavus* var. *myops* a *L. f.* var. *flavo-myops*. Z našich zemí není dosud jmenována. Patří k ní jedinci sbíraní J. Fialou na Hádech u Brna, znám ji však z Mohelenské stepi.

Lasius (Chthonolasius) affinis (Schenck)

sbíral J. Fiala u Sokolnic u Brna. Je to šestý nález tohoto druhu na Moravě.

Formica (Formica) truncorum Fabr.

není mravencem v našich zemích tak řídkým, jak se za to do nedávna mělo. Přesto je nejvzácnějším druhem podrodu *Formica*. Nová stanoviště: Bosonohy, Vranovice, Čejč (vše leg. Gregor, 1939).

Formica (Serviformica) gagates Latr.

nalezena Gregorem r. 1939 na těchto nových stanovištích: Čejč, Bosonohy a Archlebov.

Formica (Serviformica) fusca var. **Lemani** Bondr.

je přítomna v Gregorově materiálu z těchto nových stanovišť, jež jsou důležitá s hlediska zoogeografického: Trojačka (1939), Lazy (1937), Ubušín (1936), Turzovka (1938), Pietroš (1937), Černá hora (1937), Hloverla (1937).

Formica (Serviformica) cinerea Mayr,

je druh značně mnohotvárný; v našich zemích byl rozlišován na 2 formy. Ve skutečnosti žije u nás ve 4 tvarech, jež jsem uveřejnil ve svých »*Myrmekologických poznámkách*, 4«. Z těchto žijí na Moravě 3: *F. c.* var. *fusco-cinerea* For., *F. c.* var. *typica* a *F. c.* rasa *cinereo-rufibarbis* For. Na mohelenské rezervaci byla zastížena forma typická.

Formica (Coptoformica) execta Nyl.

je celkem vzácný mravenec, na Moravě sbírán jen Soudkem u Ketkovic a Šilhavým na Čertově ocase u Mohelna. Posledně jmenovaný však předpokládá, že *F. execta* »je rozšířen po celém lesnatém toku Jihlavy«. Zdá se, že tomu tak skutečně je, neboť v roce 1940 jsem prošel a podrobně prohledal dosti značnou část údolí Jihlavy na záp. a vých. mohelenské rezervace a skutečně jsem našel na krajích lesů a na pasekách 7 typických hnízd tohoto mravence sroubených z jemného travinného materiálu, výrazně kuželovitých. Všechna hnízda ta byla jen slabě obsazena. Kromě toho zastihl jsem několik dělnic i na vlastní mohelenské rezervaci u borovic při IV. roklí nad řekou; po hnízdě jsem tam však marně pátral. Nález ten je tedy pro mohelenskou rezervaci první.

Polyergus rufescens (Latr.)

byl sbírán F. Gregorem u Čejče (1939).

Z biologické stanice ve Křtinách.

Vladimír Novák:

DOLICHODERUS (SUBGEN. HYPOCLINEA) QUADRIPUNCTATUS VAR. KRATOCHVÍLI VAR. NOVA.
(FORMICOIDEA, DOLICHODERIDAE)

V srpnu r. 1938 mně přivezl p. ingst. K. Pultr větší počet mravenců, nasbíraných v okolí Košic (tehdy Slovensko), mezi nimiž byly dvě dělnice druhu *Dolichoderus quadripunctatus* L. Tyto byly na první pohled nápadné tím, že skvrny na 1. a 2. článku zadečku byly zcela nezřetelné, tmavší a mnohem menší než u normální formy (viz obr. 3.). Též barva hrudi a stopky u těchto exemplářů byla poněkud temnější. Již tehdy jsme zamýšleli s J. Sadilem, který mravence rovněž prohlížel, popsati je jako zvláštní formu; protože však jsme měli tehdy k dispozici pouze dva exem-

Časopis Č. Spol. Ent. XXXVIII.-1941 (15. V. 1941).